

Opening Academisch Jaar 2023  
Rede door rector prof.dr. Joke van Saane  
Uitgesproken 4 september 2024

Geachte aanwezigen,

Ik heet u allen graag welkom in de Pieterskerk.

Met groot genoegen ontvangt het College van Bestuur van de Universiteit voor Humanistiek vandaag haar studenten, medewerkers, hoogleraren, emeriti, leden van de Raad van Toezicht, relaties en andere gasten om met elkaar het academisch jaar 2023-2024 te openen. Wij zijn vereerd met de aanwezigheid van onze gasten van buiten vandaag, waaronder de hoofdspreker, Marjan Slob en leden van het USKO die niet allemaal student zijn aan de UvH.

Ruimte voor betekenis: met dit thema beginnen we het nieuwe academisch jaar. Dit thema heeft een paar betekenissen in zichzelf. Voor de UvH is het belang van ruimte voor betekenis in onderzoek en onderwijs evident. Steeds zoeken wij in het ontwikkelen en doorgeven van wetenschappelijke kennis naar de dimensie van betekenis: wat betekent dit voor de mensen die we onderzoeken, de mensen die actief zijn als onderzoeker, voor onze studenten? En waar zit de opgetelde of samengevoegde betekenis voor de samenleving? Daarmee nemen wij, werkend vanuit onze missie en visie, ook geen genoegen met elke invulling van betekenis. Het maakt uit welke betekenis gevonden of toegekend wordt. Geen betekenis, of een negatieve betekenis, staat immers haaks op ons streven naar een humane en zinvolle samenleving voor alle mensen.

De ruimte voor betekenis in het academische veld is echter niet vanzelfsprekend. Onze positie als kleine, onafhankelijke en zelfstandige levensbeschouwelijke universiteit is altijd kwetsbaar, en moet steeds opnieuw bepaald (en soms bevochten) worden. De behoefte aan wetenschap met oog voor zin en betekenis is desondanks misschien wel groter dan ooit. Kijk naar de discussies in de politiek: overal klinkt de roep naar zin en menselijkheid, naar betekenis en waardigheid. Als UvH spelen we daarop in.

Ruimte voor betekenis is niet vanzelfsprekend. In diverse onderzoeksprojecten binnen de UvH streven we naar uitbreiding van die ruimte, door mensen een stem te geven als actor in én onderwerp van onderzoek die vaak geen stem hebben, of wiens stem moeilijk gehoord wordt, vanwege hun gender, geaardheid, afkomst, huidskleur, sociale status of 'abilities'. Ruimte verwijst dan naar inclusiviteit, dat gaat niet vanzelf, maar vereist bewuste keuzes.

Als we ruimte voor betekenis belangrijk vinden moeten we ook ruimte in de tijd maken. Om ons heen en binnen de universiteit worden oordelen buitengewoon snel geveld. Alles wat we horen en lezen wordt direct voorzien van een mening. Het onderscheid tussen een persoonlijke, professionele of zelfs wetenschappelijke overtuiging wordt inmiddels steeds vaker losgelaten. Ik vind iets, en daarom is de mening van een ander -al dan niet gestoeld op onderzoek- niet meer relevant. En dat allemaal zonder tijd voor reflectie. Ik zou ons allen voor dit komend jaar willen oproepen daar voorzichtig mee te zijn. Laten we ons hoeden voor snelle oordelen over elkaar en over mensen of groepen in de samenleving. Binnen de academie is iedereen welkom, is er plaats voor alle

overtuigingen en hebben we allemaal de dure plicht om te luisteren, argumenten te wegen en daarna pas te oordelen.

Als UvH staan we voor een inclusief humanisme. Niet jijzelf als individu vormt de maat van alle dingen, noch is jouw persoonlijke keuze richtinggevend voor allen. Ruimte voor de betekenis die een ander geeft.

Ruimte voor betekenis verwijst ook letterlijk naar de fysieke ruimte. Vorige week is Hans Westerveld bij ons gepromoveerd op een onderzoek naar de betekenis van een ziekenhuis als gebouw voor de ervaring van zorg en zingeving in het zorgdomein. De vraag speelt ook voor ons als UvH zelf: komend jaar zullen we als UvH gemeenschap besluiten moeten gaan nemen over onze huisvesting. De vragen of we in ons pand kunnen blijven, hoe we dat eventueel moeten gaan aanpassen, of we andere huisvesting moeten overwegen als aanvulling, of als vervanging: dat zijn geen neutrale vragen die we alleen kunnen beantwoorden door te berekenen hoeveel vierkante meters we nodig hebben. Dat gaat over ruimte voor het academische gesprek, ruimte voor interactie tussen student en docent, tussen studenten onderling; dat gaat over hoe uitnodigend het gebouw is om te leren en te ontwikkelen. Het gaat over de betekenis van de ruimte. Het gaat over de plaats die we innemen in Utrecht, te midden van andere universiteiten, kleine en grote.

Dat een gebouw, en ook ons gebouw, niet neutraal is hebben we afgelopen jaar ook bewust in het licht gezet. Het slavernijverleden van het gebouw aan de Kromme Nieuwegracht is met steun van de gemeente Utrecht onderzocht en in een tentoonstelling uitgelicht. De betekenis daarvan hebben we ervaren in een zorgvuldig ontworpen en uitgevoerd ritueel door studenten en medewerkers onder begeleiding van Nicole Immler. Na dit ritueel verandert je ervaring van het gebouw, verandert je zin en vermogen om te luisteren.

Mij staat ook dit jaar een universiteit voor ogen die mensen –studenten, medewerkers en de samenleving om ons heen- stimuleert tot een levenshouding met ruimte voor betekenis. Ruimte voor onszelf en ruimte voor de ander. Ruimte voor rationaliteit en gevoel; symbolisch weergegeven in deze geheel vernieuwde ambtsketen die ik met trots draag. In de keten zijn vierkant en cirkel verwerkt, oorspronkelijk geïnspireerd op de Vitruviusman Leonardo da Vinci.

Rationaliteit en gevoel, ruimte voor ieders betekenis: laten we ook dit jaar vanuit eensgezindheid en verbondenheid het beste van onszelf geven en vragen. En pas daarna dat ook van de ander te verlangen. Vanuit een inclusieve attitude, door jezelf én de ander te accepteren en ruimte te geven. Door betekenis en zin aan je leven te geven.

Het jaar is de afgelopen week al begonnen met de ontvangst van de nieuwe studenten en promovendi. Over ruimte gesproken: het gebouw vult zich weer, we vormen weer een community. We starten met mooie en veelbelovende studentengroepen. We verwelkomen nieuwe collega's in ons midden. En we kijken uit naar oraties van hoogleraren die de afgelopen periode benoemd zijn, ik noem Manuela Kalsky, Menno Hurenkamp, Thomas Kampen en Christoph Henning.

We zijn het jaar gestart. Mensen staan klaar om nieuwe functies en rollen op zich te nemen, mensen staan klaar om taken die ze al lang vervullen met nieuwe energie vorm te geven. Binnen de UvH bruist het van de ideeën, buiten de UvH is er veel interesse in ons en in vormen van samenwerking. We zullen daar dit academisch jaar nieuwe stappen in gaan zetten. Het welzijn van medewerkers en studenten heeft daarbij de volle aandacht. Het werkplezier omhoog, en de werkdruk naar beneden: dat zou een mooie uitkomst zijn van alles wat we doen.

Laten we zo beginnen en verdergaan, laten we iets goeds aanpakken en laten we dat goed doen, en daarmee een inspiratie zijn in de samenleving en in de academische wereld. Ruimte voor betekenis: om de Universiteit voor Humanistiek kan niemand heen.

Ik dank u.